

SMART samosprávy v novej pokrízovej ére

Inštitút hospodárskej politiky (IHP) dlhodobo a pravidelne spracováva analýzy vybraných segmentov hospodárstva na Slovensku. Vo svojej náplni sa venuje výskumným a analytickým činnostiam, na základe ktorých podáva vyjadrenia k relevantným otázkam týkajúcich sa rôznych verejných tém. V nadväznosti na predchádzajúci prieskum realizovaný v roku 2019 zameraný na preferencie v mobilných službách, analytickú činnosť a následky súčasnej krízy, IHP sa plánuje dlhodobejšie venovať problematike digitalizácie a jej vplyvom na ekonomiku, verejný, či súkromný sektor.

Človek ako mysliaca bytosť sa neuspokojuje len s prežívaním v už existujúcom svete, chce sa rozvíjať, objavovať nové. Preto prichádzame s novými myšlienkami, nápadmi. Z niektorých sa stanú inovácie, iné upadnú do zabudnutia a občas si musia počkať na iné pomery. Inovácie hýbu svetom, netýkajú sa len priemyslu, ale aj služieb, a teda vrátane tých verejných. Obec ako základná jednotka spoločnosti plní mnohé kompetencie a úlohy, ktoré môžu byť vplyvom modernizácie posunuté na vyššiu úroveň. Uspokojenie potrieb občanov by malo ísť ruka v ruke s novými trendmi v iných odvetviach.

Kvalitnejšie služby pre ľudí môžu byť zaistené aj prostredníctvom tzv. konceptu „Smart City“, ktorý mestám sľubuje optimalizáciu procesov, efektívnejšie nakladanie so zdrojmi, či rôzne inovácie, ktoré idú s dobou.

Smart a SMART – čo majú spoločné a čo rozdielne

S pomenovaním rôznych produktov prívlastkom „smart“, akoby sa v súčasnosti „vrece roztrhlo“. Môžeme si kúpiť smart hodinky, vysávač, ale rozpočet môže byť tiež smart. Dochádza tu k aplikácii dvoch prvkov. Jednak je to koncept, ktorý odkazuje na anglický preklad slova, teda v slovenčine „inteligentný“, či češtine „chytrý“. Na druhej strane je to potom tiež aplikácia metódy prevzatej zo strategického plánovania, kde každé písmeno v slove predstavuje úvodné písmeno charakteristiky – aký by cieľ mal byť – specific, measurable, achievable, realistic, time oriented = smart. Príklad môžeme vidieť po zavedení programového rozpočtovania miestnej územnej samosprávy, kde sa niektoré obce viac, iné menej snažia o rozčlenenie rozpočtu na jednotlivé programy, v rámci ktorých by si mali stanovovať ciele, meradlá a ich naplnenie vyhodnocovať. Aplikácia smart riešení pri plánovaní rozvoja obcí a miest by mala zahŕňať aspoň jednu z nasledovných charakteristík: Inteligentná ekonomika; Inteligentný život občanov;

Inteligentná správa vecí verejných; Inteligentné ľudské zdroje; Inteligentné životné prostredie; Inteligentná mobilita.

Aj samotný koncept smart cities má svoje širšie a užšie poňatie. Čo ich však spája, je na jednej strane cieľ skvalitniť život občanov. Na druhej strane potom nasadenie vhodných informačno-komunikačných technológií.

Hoci jednotná definícia takýchto inteligentných miest nie je, všetky spájajú minimálne tieto dva aspekty. Ak sa pozrieme napríklad na definíciu podľa Európskej komisie, hovorí o efektívnejšom využití a prepojení tradičných služieb, a to práve v dôsledku využitia informačno-komunikačných technológií. Navyše sa ešte opakuje prínos nielen pre verejný sektor, ale aj súkromný, ktorý sa na zavádzaní takýchto inovácií podieľa.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že veď je to úplne samozrejmé, že obec pri plnení svojich úloh bežne používa IKT. Áno, lenže tieto sú „inteligentné“, nejedná sa teda len o nahradenie písacieho stroja počítačom. Tieto informačno-komunikačné technológie zbierajú a vyhodnocujú dáta, prostredníctvom ktorých je možné zlepšiť kvalitu verejných služieb, ich dostupnosť, či rýchlosť dodania. Zber a analýza údajov z rôznych oblastí umožňuje efektívne riadenie.

Ako to môže vyzerat' v praxi?

Súčasná doba je charakteristická pokračujúcou migráciou obyvateľov z vidieckeho do mestského prostredia, čo podporuje nárast aglomerácií veľkých miest. Nákladová efektívnosť fungovania takýchto aglomerácií miest sa môže stať udržateľnou vďaka automatizácii, ktorá je práve súčasťou konceptu smart cities.

Nejedná sa však o migráciu bežného charakteru – práve naopak. Ak si porovnáme štatistické ukazovatele o podiele obyvateľstva v mestách a na vidieku, môžeme pozorovať opačný efekt – kým v roku 2010 bol pomer obyvateľstva bývajúceho v mestách 55 % a na vidieku 45 % celej populácie, v roku 2019 to bolo o 2 % v prospech vidieka. Tá súčasná migrácia má skôr charakter mobility typu dochádzanie do práce naprieč okresmi a krajmi Slovenska, zdržiavanie sa na viacerých miestach ako kombinácia prechodného a trvalého pobytu, práca v zahraničí, ale pravidelné dochádzanie za rodinou a podobne. Modernému občanovi tak už nevyhovuje stereotypné zotrvávanie na jednom mieste bydliska, čo by si vyžadovalo aj zmeny napríklad v podielových daniach a ich výpočte, ale to je na samostatnú kapitolu. Občan tak má trvalý pobyt v jednom meste, v inom meste pracuje, pričom má záujem využívať existujúce služby oboch týchto miest čo najrýchlejšie, na diaľku, aby sa nemusel obmedzovať.

Zapojenie internetu vecí do plnenia úloh samosprávy miest, obcí, či vyšších územných celkov by tak znamenala získanie relevantných údajov v jednom čase a ich následné plne, či čiastočne automatizované využitie. Získanie odpovedí na otázky: Ako sa mení vyťaženosť hromadnej

dopravy v čase a následné odporúčania. Informácie o zaplňaní nádob na rôzne druhy odpadov. Dopravné informácie o vyťaženosti parkovacích miest, či mestskej dopravy. Osvetlenie mesta, kamerové a iné bezpečnostné systémy, monitorovanie kvality životného prostredia. Tieto a iné údaje potom slúžia na zefektívnenie prevádzky, zabráneniu plytvania a podobne.

Hoci na prvý pohľad sú tieto smart riešenia na úrovni obecnej samosprávy využiteľné len určitou vekovou kategóriou, závisí od rozhodnutia a iniciatívy samosprávy. Niektoré nemusia byť priamo viditeľné pre žiadnu vekovú hranicu, ako napríklad odpadové hospodárstvo.

To v čom je možnosť využitia smart cities v súčasnosti iná než predtým je spojené s využitím nových technológií vrátane 5G pripojenia, ktoré umožňujú využitie viacerých aplikácií naraz tak, aby neutrpela kvalita pripojenia.

Medzi príklady zariadení prepojených na Internet vecí patrí napríklad bezpečnostná kamera, zámka na dverách, termostat, či rôzne domáce spotrebiče. Znie to komplikovane, ale je to celkom jednoduché: senzory a pripojené zariadenia umožňujú mestám spravovať a monitorovať infraštruktúru, dopravné a finančné systémy, poštové služby a ďalšie. Na prvý pohľad by sa nám tak mohlo zdať, že je to niečo utopické – nebudeme sa predsa zaoberať drahým inteligentným riešením odpadového hospodárstva, keď tu máme iné problémy – ako napríklad každoročné opravy rozbitých ciest. Lenže práve v tom je zmysel výroku „kráčať s dobou“, neuspokojovať sa len s neustálym zlepšovaním súčasného stavu, ale vždy byť o kúsok vpredu, prinášať nápady pre inovácie.

Praktickú aplikáciu týchto smart riešení je však nutné podporiť, a to minimálne vzdelávaním občanov rôznych vekových kategórií v ich využívaní. Ak sa pozrieme na štatistické údaje, v rokoch 2017 až 2019 došlo k približne 1,3 % nárastu využívania internetu ako priemer všetkých vekových skupín obyvateľstva. V prípade vekovej skupiny nad 55 rokov, ale menej ako 64 to predstavovalo 3,6 %, ale u skupiny nad 64 rokov len 0,8 %. Pritom smart riešenia sú využiteľné aj pre túto vekovú skupinu napríklad prostredníctvom online sledovania zdravotného stavu, vyslania signálu potreby podpory, pomoci.

Druhú esenciálnu podporu realizácie smart myšlienok v samosprávach dostatočne kvalitné, stabilné dátové pripojenie. Pretože kým samotné monitorovacie zariadenia môžu byť pripojené aj na optické siete, zariadenia občanov musia byť dostatočne mobilné. A tým sa dostávame k dôležitosti budovania 5 G sietí. Áno prinášajú množstvo otázok, neistotu, či strach, ale to prinášalo aj zavádzanie manufaktúr do výroby, či strojov do poľnohospodárstva. Musíme ich preskúmať, venovať dostatočnú pozornosť bezpečnosti, ale zároveň si zachovať zmysel pre otvorenie sa novátorstvu.

Kríza a jej faktory inovácie

Vo Veľkej Británii odhadol mobilný operátor O2, že použitie telemedicíny s podporou 5G môže znížiť návštevu pacientov v kanceláriách Národnej zdravotnej služby o 9,4 milióna ročne a stratu produktivity pracoviska ročne o 1,3 miliardy libier. Poskytovaním diaľkových služieb telemedicíny vo vysokom rozlíšení budú mať starší a zdravotne postihnutí pacienti tiež podstatne nižšiu fyzickú záťaž a pacienti v odľahlých oblastiach budú môcť ušetriť značné množstvo času a peňazí na cestovných nákladoch.

Každá kríza nám prináša okrem negatívnych následkov aj možnosť tých pozitívnych. Na tej najnižšej úrovni je to možnosť poučenia sa z krízového vývoja, avšak sú to v prvom rade inovácie. Mnohé z nových riešení, ktoré sa osvedčili počas krízového obdobia, môžu byť v konečnom dôsledku realizovateľné aj v bežnej praxi. A práve kríza prispieva k tomu, aby sa ich zavedenie urýchlilo. Napríklad taká telemedicína by nám ešte pred rokom pripadala ako futuristická idea či šarlatánstvo. Dnes ju pritom bežne používame, aj keď je to skôr akási cnosť z núdze. Ak by sme mali potrebné technické vybavenie a dostatočnú rýchlosť prenosu, mohli by sme pri niektorých ochoreniach výrazne obmedziť časovú stratu, či celkovo zrýchliť riešenie menších zdravotných problémov.

Mnohí z nás si kladú v dnešnej dobe otázku ako by to vyzeralo, keby sme nemali internet. Súčasná situácia nás núti prehodnotiť všetky možné alternatívy, prečo nám technológie tak výrazne pomáhajú zvládať krízu a ako . Existuje skupina ľudí, ktorí sa im donedávna vyhýbali. Aj dnešná kríza, ktorá nás donútila v plnom rozsahu využívať služby internetu, internet bankingu, rôznych chat aplikácií, ale aj sofistikované firemné riešenia pre online komunikáciu či výučbu. Už teraz som zvedavý ako budú rásť ukazovatele rastu digitálnych zručností obyvateľstva, práve vďaka kríze. To neznamená, že by sme sa z nej mali tešiť, ale keď sme jej už nemohli zabrániť, využime aspoň naplno potenciál, ktorý nám prináša.

Autor: Marián Kováč, Bratislava, 20. 1. 2021